

УДК 801.81:398.21

Народна казка як об'єкт вивчення українського казкознавства

Світлана КАРПЕНКО

Кандидат філологічних наук, доцент
кафедри філології і психології факультету лінгвістики
Білоцерківського національного аграрного університету
09100, Київська обл., м. Біла Церква, пл. Соборна, б. 8/1
e-mail: platinumS@list.ru

У статті поставлено питання поділу фольклористики на сфери вивчення, що зумовлено потребою систематизації наукових знань про автентичні жанри, зокрема казки. Акцентовано на ролі казкознавства у процесі становлення етнічної свідомості та співпраці науковців над витрацюванням термінологічного апарату при вивченні української народної казки. Здійснено тематичну класифікацію напрямів дослідження казки та простежено роль українських фольклористів у її вивченні.

Ключові слова: казкознавство, українська народна казка, генезис, консолідація.

Українська народна казка стала початковою ланкою осуспільнення не одного покоління. З нею виховувалися наші національні цінності, вміння розпізнавати добро і зло, відбувалося становлення індивідуальних характерів. На сьогодні в українській фольклористиці назріла потреба комплексного осмислення кожної окремо взятої її галузі (історіографії; джерелознавства; текстології; варіантів; етнопсихології народної культури; історичного побутування видів і жанрів фольклору; народної версифікації; вивчення регіонального побутування зразків народної поетичної творчості; формування художніх систем жанрів фольклору; психології художнього образного мислення українців; проблеми генофонду образів українського фольклору; проблеми авторства народних пісень літературного походження; творчого процесу у фольклорі; культурно-цілісного виміру еволюційного розвитку у сучасному фольклорі; сучасної інтердикції фольклору до формування національної свідомості та ін.). Такий підхід сприятиме розвитку науки та виявленню прогалин, що потребують наполегливої праці (наприклад, вивчення системи жанрів фольклору; типологія художньої структури народнопоетичних творів; еволюція символіки й образності; традиції та новаторство народного поетичного мислення; контамінація української дуалістичної традиції та християнства у фольклорі; історія вивчення розвитку жанрових систем фольклору; фольклорно-літературні взаємини; синхронний та діахронний підходи; фольклоризм у літературі та ін.).

Казкознавство як галузь фольклористики має вже достатньо напрацьовань, деякі з яких у хронологічних межах сягають доби князівських літописів. Дослідження української казки відбувалося переважно упродовж двох минулих століть і триває до теперішнього часу. Володіючи багатою народнопоетичною спадщиною, фольклористи підготували ґрунт для глибокого дослідження казки: досліджували позначення кольору та світла у казці (Г. Коротич); особливості літературної казки як жанру

(О. Сорокотенко); мовну картину української фантастичної казки (С. Лавриненко); семантико-синтаксичну структуру казки (С. Шевчук); структурну форму мовлення персонажів (Т. Вавринюк); часову структуру (О. Боднар); жанрові особливості різних видів казок (І. Березовський, Г. Сухобрус, О. Бріцина, Л. Дунаєвська, І. Копка, С. Мишанич). Вивчено поетико-стильові традиції фантастичної казки (В. Шаблювський); особливості реалізації антропоцентризму (О. Лещенко); питання історичного розвитку структури та семантики казок (І. Березовський, Л. Бараг, М. Грицай). Не припиняються дискусії щодо походження і витоків казкових образів, символіки, магічних чисел, імен персонажів, космогонічної основи казки (Л. Дунаєвська, С. Мишанич, В. Давидюк, С. Карпенко та ін.).

З погляду філософії казковий текст розглядають як феномен культури (О. Величко), що має у своїй структурі глибинні варіанти збереженої у своїх метаморфозах єдиної казкової основи. Психологіки обґрунтували особливості сприйняття і розуміння казкового змісту дитячою психікою (В. Андросова, І. Бех, Л. Виготський, Л. Гурович, І. Ельконін, О. Запорожець, Г. Леушина, О. Соловійова, Н. Циванюк).

Із позиції лінгводидактики казку розглядають як засіб виховання (Р. Жуковська, С. Литвиненко, О. Соловійова, О. Усова, С. Бакуліна); джерело формування естетичних почуттів (В. Пабат). У дослідженнях С. Алієвої, Н. Карпінської, Н. Насруллаєвої, Л. Фесенко йдеться про вплив казки на мовленнєвий розвиток дітей, формування їхнього зв'язного мовлення.

З огляду на дослідження науковців не усних, а письмових, занотованих зразків казок, логічним став підхід до казки як літературного жанру. Однак, при вивченні сюжетобудови казки варто не забувати про невербальний супровід вербальної зразка. Словесна форма дає нам відомості про текст як інформацію. Саме зупиняючись на текстові казки, відомий український фольклорист І. Березовський відзначив (як підсумок) присутність у ній нашарувань різних історичних епох, у свою чергу посиляючись на російську дослідницю Е. Померанцеву та її думку про історію співвідношення казки з дійсністю, "елементи якої засвоювалися не механічно, не прямолінійно, а в своєрідному, передусім художньо-естетичному аспекті" [13, с. 4; 2].

Про вплив казки на інші види фольклору не варто говорити як найголовніший, тому що кожен вид народнопоетичної творчості має свою утилітарну сферу використання, але казка упродовж віків стала найуживанішим тематичним джерелом для ілюстрації наукових трактатів людства. Дослідники античного часу історії, наприклад, слушно зауважували, що давньогрецький письменник і філософ Плутарх, який написав чимало творів історичного змісту, "у своїх оповіданнях дає більше казок, ніж історичного викладу" [22, с. 164]. Подібне явище зустрічаємо у релігійній літературі X–XII ст. (полемічна, проповідницька, повістева): дидактична повість "Стефаніт і Іхтілат", повість "Індійське царство". Так, проповідник XII ст. Кирило Туровський у своєму повчальному слові погрожував пекельними муками від Бога "на тому світі" тим, хто "байки баїть". У XVI–XVII ст. у творах І. Вишенського, Христофора Філалета, у "Пересторозі" знаходимо віддуки творчого використання народних казок. У проповідях Л. Барановича, І. Галятовського, А. Радивиловського є немало казкових мотивів і образів, де сюжети казок використовували для прикладів, переносячи на ситуації з життя людей.

Описуючи природу казки, конструюючи загальний макет чи кліше, фольклористи звертали увагу на: художні образи, психологію характерів, ситуації, художні деталі казкового епосу, специфічні художні форми відображення життя, смаки та сподівання певного народу у певний час його історії. Структурно було виділено: орієнтацію на вимисел, яка цікава прозорим натяком – алегорією – на конкретне життєве явище, яке усвідомлюють виконавець і слухач; розважальністю, що є дуже хиткою умовою, тому що казку розказують не для розваги, а з метою дидактичною, повчальною, перетворюється у чисту легенду, повчання і при цьому набуває часто

навіть нових особливостей побудови [12, с. 8]. Що ж є розважальність? Театральне дійство, театр одного актора, де оповідач/казкар, імпровізуючи, враховує інтереси слухачів, потребу, способи досягнення розваги (через спів, міміку, інтонацію, вигук, жести, темп мовлення).

Отже, казка за своєю природою забезпечувала широкий простір для участі у процесі її творення та поширення індивідуального творчого начала, який стримувався різноманітними чинниками формального порядку (усталеною фабулою, внутрішньою цілісністю сюжету та мотиву, законами композиції, системою так званих загальних місць) та сполучався з певною казковою традицією.

Будучи аналітиком, І. Березовський наголошував на вагомому впливі на казку писемної традиції, яка надала цьому виду фольклорного мислення нового розвитку. “Жанру літературної казки не чужі традиції народної казки, усної, проте з появою писемності казкова творчість дістала характерне, яскраво нове джерело для свого збагачення, поширення й функціональних виявів” [2, с. 15].

Масову фіксацію текстів казок, розпочату у ХІХ ст., зумовлювало їх наукове вивчення. Першими дослідниками, що започаткували збирання народних казок, були Є. Гребінка, П. Гулак-Артемівський, М. Цертелєв, М. Максимович, І. Срезневський, Л. Боровиковський, М. Костомаров, О. Бодянський та ін. З середини ХІХ ст. записують та публікують казкові тексти П. Куліш, Д. Мордовець, І. Манжура, М. Драгоманов, В. Гнатюк, В. Шухевич, В. Милорадович, Марко Вовчок та ін. Першим цілісним виданням української казкової прози було двотомне видання І. Рудченка. Згодом збірники казок опублікували П. Чубинський, К. Шейковський, Б. Грінченко, В. Гнатюк, І. Манжура, Ганна Барвінок, Олена Пчілка, Леся Українка друкували казки в часописах для дітей. Їхньому перу належать і перші наукові розвідки про українську народну казку та методичні рекомендації щодо запису текстів під час експедицій.

Наприклад, у передмові до двотомного видання “Народних південноросійських казок” [16] (1869, 1870) І. Рудченко поставив проблему класифікації та наукового публікування казкових творів, деякі тексти подав у кількох варіантах. Дослідник зазначав, що на українські казки російські та польські літератори звертали увагу “набагато раніше і в певному розумінні більше, ніж на російські”, використовували їх у своїх творах, переробках і при цьому “керувалися майже завжди своїми політичними тенденціями”, трактуючи їх як різновид свого національного фонду. Фольклорист усвідомлював, що українська усна словесність надзвичайно багата на твори цього та інших жанрів. Він критично ставився до перекладів і переробок, бо при цьому втрачалася їхня естетична і науково-етнографічна цінність. І. Рудченко наголошував, що вартісними є тільки автентичні записи з народних уст зі збереженням фонетичних і лексичних особливостей, що, дотримуючись цієї вимоги, він змушений зберігати навіть наслідки штучного зросійщення – потворне суржикове підлаштування окремих оповідачів у мові казкових персонажів [16].

Перед І. Рудченком постала проблема недосконалості наукової класифікації творів фольклору, зокрема казок – казки міфічні, героїчні, пастуші, зооморфні, антропоморфні і т. ін. Такий поділ він цілком слушно вважав зовсім штучним, а тому віддав перевагу народному, тематичному групуванню – про звірів, про птиць, нечисту силу, зміїв, богатирів, про билицю, бувальщину. Та й виділення власне казки серед оповідних творів виявилось досить хитким, тому він пішов тим самим шляхом, що й інші видавці того часу, і поруч із казками помістив різні тексти інших жанрів.

Серед перших вітчизняних дослідників української народної казки варто назвати І. Франка [20]. Його статті демонструють глибоке розуміння казки як відображення реального буття народу, його психології, моральних та естетичних принципів. Він глибоко проаналізував соціально-історичний ґрунт казкового епосу, розкрив його міжслов'янську ідейно-художню специфіку.

Багато для методології вивчення казки зробили етнографи, літературознавці, музикологи, педагоги, філософи: М. Шашкевич, Л. Боровиковський, А. Метлинський, М. Максимович, М. Драгоманов, П. Куліш, М. Костомаров, О. Потебня, С. Людкевич, Ф. Колесса та ін. Казки також збирали, систематизували, досліджували М. Максимович, П. Куліш, Д. Мордовець, К. Шейковський, М. Драгоманов, П. Чубинський. Основу для систематизації казок заклали такі визначні дослідники, як П. Чубинський, М. Сумцов, М. Драгоманов, П. Іванов, П. Єфименко, В. Гнатюк, В. Милорадович, Т. Рильський та ін.

Так, генетичний і типологічний підходи до вивчення казки створили передумови для її поділу за формою та видами (казки про тварин, фантастичні, пригодницькі, побутові казки – у тому числі сатиричні, гумористичні, казки-притчі, казкі-байки тощо). При цьому кожному таку групу чи цикл науковці відзначали своїми, притаманними лише їм особливостями побудови художнього образу, характерними прийомами типізації дійсності, засобами композиції.

Що ж до жанрових особливостей, то казка виходить за межі традиційного для науки про народну творчість поняття жанру, швидше – це окремих, специфічний масив, який об'єднує в собі різнохарактерний за художніми, композиційними та загалом жанровими особливостями матеріал [13, с. 5]. Такі погляди в казкознавстві не поодинокі. Наприклад, на наджанрову специфіку казки вказував російський учений В. Пропп, наголошуючи на різноманітті поетичної природи та структури [15, 148]. Ще раніше О. Нікіфоров вів мову про різноманітність художніх форм казки як її суттєвої жанрової ознаки, адже казка є “надто складним і багатим видом поезії, яка живе не в одній формі, а в багатьох” [12, с. 8].

Даючи визначення жанру казки, Л. Дунаєвська, намагаючись узагальнити думки попередників, окреслює їх як “епічні оповідання чарівно-фантастичного, алегоричного і соціально-побутового характеру із своєрідною системою художніх засобів, підпорядкованих героїзації позитивних, сатиричному викриттю негативних образів, часто гротескному зображенню їх взаємодії” [6]. Проте низка сюжетів казки не підпадають під таку загальну характеристику. Постає питання: у чому полягає героїзм чи сатира казок “Колобок”, “Рукавичка”, “Курочка Ряба”. Додаткове світло на цю категорію сюжетів дає В. Давидок, визначаючи міфологічні елементи, відбиття головних атрибутів первісного мисливського суспільства, мотивів ритуально-утилітарного змісту. “Мотиви і сюжети багатьох казок настільки віддалені від нас, що відшукати якісь їх ритуально-звичаєві підтвердження почасти буває майже неможливо. Ізольоване ж від обрядової практики дослідження мало що додає до їх розуміння. А що стосується природи казкового вимислу, який і є міфологічною суттю казки, то тут скоріше можна вести мову про якісь окремі міркування, ніж цілковите встановлення істини, або ж близький до цього стан [5, с. 23]. Обґрунтовуючи належність до казки різних за структурою сюжетів, вчений доходить висновку, що “всяка традиційна розповідь, що втрачала достовірність і не заслуговувала серйозної уваги, претендувала на зневажливе означення словом “казка” чи “байка”, що мало таке саме значення, як сьогодні “говорильня”. Внаслідок цього під поняттям казки чи байки побутує багато різнопланового матеріалу як за походженням, так і за структурно-композиційними особливостями” [5, с. 23].

Щодо терміну чи лексичного значення слова “казка”, то є відомості про використання цього слова на означення правдивого свідчення (зокрема в російських і польських джерелах), а слово “байка” використовували для позначення дидактичних оповідок. Зокрема, термін “казка” зустрічаємо вперше у Лаврентія Зизанія як рівнозначний поняттям “баснь”, “байка” (“Лексис, сиріч реченія, вкратці зібрани і із словенского языка на простий рускій діалект істолковани Л. З.” (1596, Вільно). У словнику Памви Беринди “Лексікон словенороский і імен толкованіє” (1627) знаходимо таке визначення: “Баснь: казка, байка, вимисел”, “баснослов: байкоповедач”.

У "Синонімі словенороскій", рукописному словнику середини або другої половини XIV ст., казку визначено теж як "баснь". Тобто особливої різниці між байкою і казкою тогочасні творці словників ще не бачили.

У грамоті Верхотурського воєводи Рафа Всеволозького (1649) вперше офіційно задокументовано російський термін "сказка". Російське слово "сказка" свого часу означало не тільки фантастичний твір. "Сказка" – це був правдивий запис, документ. І доказів цьому предостатньо. Наприклад, В. Даль цитує документальний запис XVII ст.: "В 1672 г. Янв. 15 была сказана у Польского приказа сказка о поражении Стеньки Разина". Варто наголосити, що й сьогодні у болгарській мові "сказка" – це документальна розповідь, лекція [18, с. 43].

Не бачив принципової різниці між байкою та казкою Г. Сковорода. У своєму творі "Баснь Езопова" – про Вовка-музику він наприкінці зазначає: "Сія о музиканті Волкі казка...". У циклі "Басні Харківськія" на початку твору "Басня 3. Жаворонки" український філософ писав: "Жаворонок сиділ недалече того міста, гді одна с пом'янутих черепах, по сказці мудрого Езопа, літання своє благополучно на камені окончила..." А твір "Басня 24. Крот і Лінкс" він починає в такий спосіб: "По сказкам звір Лінкс імієть столь острый взор, что нісколько аршин землю прозираєть". Тобто, тут Г. Сковорода вже відзначив деякі суттєві властивості казки, а саме – фантастичність, неймовірність дій казкового, незнаного в реальному житті персонажа [19; 4, с. 140].

Як відомо, на означення казки серед народу побутує термін "байка", який походить від давнього слов'янського слова "баяти" – говорити, чарувати, ворожити. У писемних пам'ятках княжої доби оповідачів казок, легенд, притч, талановитих знавців народної мудрості, які вміли художнім словом заворожувати, навіювати відповідний настрій, називали "баюнами". У народному мовленні слово "баяти" зафіксували фольклористи і в XIX ст.: "Казали б казку, баяли б байку до самого світу" (І. Рудченко); "Що говорять, то й виговорять. – Що бають, то й вибають" (М. Номис). Цікаво, що такі професіонали-баюни у княжій Україні були при дворах знаті (князів, бояр) як духовні наставники, які вечорами, на сон, облагороджували душу свого господаря, князенків, впливаючи таким способом на морально-психологічне, етичне гартування майбутнього князя-вождя, князя-воїна, полководця, лицаря, який на ратному полі виступав на чолі своєї дружини, давав їй власний приклад хоробрості, завзяття до перемоги над ворогом, проголошував моральний імператив в екстремальній ситуації, яким не можна було знехтувати. Історичний досвід нашого народу ще з часів Київської Русі плекає образ головного героя сюжетів наших героїко-фантастичних казок. Згадаймо, князь Святослав Ігорович (Хоробрий), син княгині Ольги, опинившись на Балканах у війні з греками у несприятливій ситуації, промовив до свого війська: "Пропаде та слава, як тепер соромно уступимо перед греками. Це не наш звичай втікачами йти додому. Нам або жити з перемогою, або славно полягти, як слід хоробрим мужам". "Якщо нам, не бившись з ними, вернутися додому, то сором нам буде гірше смерті", – каже князь Ігор у "Слові о полку Ігоревім". "Волю здобути або дома не бути", – було девізом нашого героїчного козацтва. "Перемога наша в руках Бога, але героїство наше в наших руках", – писав Михайло Колодзінський (полковник Гузар), командир Карпатської Січі. Такі моральні якості українських лицарів століттями формував фольклор, у тому числі казковий епос – скарб нашої етнопедагогіки ще з дохристиянської доби. У морально-етичних сентенціях чути відлуння багатотисячної культурної традиції, вираженої у фольклорі, народній етиці [10].

Тому парадоксально звучить думка, що до казкового пласту фольклору належить те, чому не ввіяють, що перестало бути актуальним. Дійсно, казкові сюжети сприймають не завжди однозначно. Причина цьому якраз у епохальній глибині історії жанру. Так як казка про Курочку Рябу – це міф про світотворення, сюжет якого відомий у колядках та щедрівках, то не провина українців, що вони втратили

власну історію, культуру. Завдання науковців якраз і полягає у правдивій реконструкції втраченої інформації. Тим більше, що археологічні знахідки дають іноді фактичні підтвердження теоріям, що формувалися упродовж століть. На сьогодні космогонічні образи казок проаналізовано у працях молодих дослідників [14], що, безумовно, є продовженням теорій Ф. Міллера [11] стосовно, скажімо, міфічної природи казок про тварин.

Звісно, вчені намагаються дійти спільних критеріїв вивчення жанру казки. Свого часу І. Березовський вів мову про необхідність задіяти принцип полікритеріальності, що враховує різні історичні епохи, різнохарактерні жанрові особливості художньої форми, типи класифікації зразків народної творчості залежно від мети, фактичного матеріалу та ступеня його вивчення.

Однозначно, вивчення казки має бути здійснено в історико-типологічному, порівняльному аспекті із суміжними жанрами. Зразками дослідження казки і легенди є праці Л. Дунаєвської [4], казок про тварин і байок В. Кречотня [10], С. Карпенко [9]. Вишукування у казках утилітарного змісту призводить до домислів, підтекстових смислів, а тому він може бути різним залежно від обізнаності дослідника. Неможливо відкинути думку про відсутність міфооснови казок, до того ж таку першооснову вишукують науковці різних країн світу, доводячи таким чином давність своєї нації.

Виходячи за межі одного жанру, науковці намагаються класифікувати казки за сюжетами та мотивами (на зразок класифікації пісенної творчості). Класифікації казок, які здійснено до сьогодні на емпіричному рівні, використовують при укладанні збірників, вони мають також утилітарне, прикладне значення. Прикладами цьому є "Показчик" фінського фольклориста Антті Аарне, який видано у 1910 р. (систематизація казок за сюжетами та мотивами); російського фольклориста М. Андрєєва (виданий у 1923 р.), що доповнив показчик Аарне новими сюжетами та мотивами [1]; американського фольклориста С. Томпсона [24]. Фактично показчик Аарне-Томпсона ліг в основу систематизації й польських народних казок, яку здійснив Ю. Кржижановський [23]. Для слов'янських казок використовують показчик Аарне-Андрєєва [1]. Цю ж схему використав для систематизації білоруських казок К. П. Кабашніков (на його основі вчений видав збірник білоруських казок про тварин) [8]. Порівняльний показчик сюжетів східнослов'янських казок, який видали українські, російські та білоруські фольклористи (Л. Бараг, І. Березовський, К. Кабашніков, Н. Новиков, 1979), не відходив від принципів побудови щойно названих показчиків [17].

Свого часу І. Березовський висловив думку про здійснення наукової класифікації фольклору, що має передусім пізнавальне значення. Класифікація такого типу має розкривати особливості жанрової системи фольклору на кожному історичному етапі, відбиваючи історію виникнення, складання та розвитку кожного жанру зокрема, повинна сприяти з'ясуванню закономірностей його розвитку й характеру зв'язку з тим конкретним соціальним і етнокультурним середовищем, в якому він виникав і потреби якого був покликаний задовольняти; повинна допомогти збагнути характер взаємодій жанру з різними видами та формами художньої й історично-побутової практики народу [2, с. 41]. Завдання, що здавалися нереальними для фольклористів після Другої світової війни, намагалися здійснити В. Давидок [5], Л. Дунаєвська [7], О. Брідина [3] та ін. казкознавці останньої третини ХХ ст. і наші сучасники.

І все ж можна погодитися з казкознавцями, авторами порівняльного вказівника сюжетів східнослов'янських казок, які писали наприкінці ХХ ст., що, хоч казкознавство існує понад сотню років як галузь фольклористики, у науковій літературі ще нема всеохопного "визначення казки, яке спроможне було би обійняти все розмаїття казкової вигадки, казкових сюжетів і словесно-мовної структури казки" [12, с. 8]. Для осмислення сутності народної казки як жанру фольклору у світовому казкознавстві ХХ ст. компаративістська, антропологічна, психоаналітична, структураліст-

ська теорії створили тільки каталог художньої фактури творів, тобто передумови для дальшої праці.

Звісно, фольклор – усне мистецтво, яке первинно зберігається тільки в людській пам'яті. Тому у його творах не може бути нічого зайвого, непотрібного, такого, що обтяжує пам'ять. Навпаки, у фольклорних творах усе підпорядковане законам економії слова і найлегшому запам'ятовуванню.

Нема у науковій літературі переконливої відповіді на те, чому не тільки сьогодні, а вже й зо два століття тому казка перестала бути продуктивним жанром народної творчості. Фольклористи ще в ХІХ ст. помітили, що вони записують релікти жанру, що в народі уже тоді можна було почути, що казка – то витвір далекого минулого, що він більше підходить для потіхи дітей, ніж дорослих. У ХХ ст. українським збирачам казки зрідка траплялися тільки в окремих “оазисах” – у регіонах Карпат, Полісся та деяких інших закутинах, яких менше торкнулася інтенсивна міграція, урбанізація, індустріалізація. Та й ті записи свідчать про очевидну деградацію жанру казки, про її переродження в інші жанрові форми оповідальної творчості – у новелу, анекдот. Без осмислення первинних прикметних, сутнісних, морально-естетичних, а не лише формально-структурних, вторинних, похідних ознак жанру (фантастичний зміст, незвичайні персонажі, формальне обрамлення сюжету, щаслива розв'язка тощо) до збірників казок залучають велику кількість народних оповідань реалістичного змісту з новелістично-анекдотичними сюжетами, які з власне казкою нічого спільного не мають, переважно цілковито суперечать її природі [21].

Хоч багатство українського казкового епосу загальновідоме у світі, наукове дослідження його доволі скромне, а до того ж було штучно зупинене. Та й у світовому казкознавстві увагу більше концентрували не на осмисленні природи казки, а на ілюзорній універсальності її вторинних структурно-типологічних ознак, що ілюструють формальну структуру твору, але не розкривають його сутності і національних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Н. П. Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне / Н. П. Андреев. – Ленинград, 1929.
2. Березовський І. П. Українські народні казки про тварин / І. П. Березовський. – К. : Наукова думка, 1979. – С. 9-44.
3. Бріцина О. Ю. Українська народна соціально-побутова казка / О. Ю. Бріцина – К., 1989.
4. Бойко В. Г., Грицай М. С., Дунаєвська Л. Ф. Українська народнопоетична творчість. – К. : Вища школа, 1983. – 259 с.
5. Давидюк В. Ф. Первісна міфологія українського фольклору / В. Ф. Давидюк – Луцьк : Вежа, 1997 – 296 с.
6. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка / Л. Ф. Дунаєвська. – К. : Вища школа, 1987. – 127 с.
7. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій / Л. Ф. Дунаєвська. – К. : Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 1997. – 447 с.
8. Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі / Складальнік К. П. Кабашнікаў – Мінск, 1971.
9. Карпенко С. Д. Генезис жанру казки про тварин. Сучасне бачення / С. Д. Карпенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2004. – Вип. 8. – С. 10-13.
10. Крекотень В. І. Байки в українській літературі ХVІІ–ХVІІІ ст. / Розвідка, підготовка текстів та примітки В. І. Крекотня. – К. : Вид. Академії наук УРСР, 1963. – 200 с.
11. Миллер Ф. Опыт исторического обозрения русской словесности / Миллер Ф. – Санкт-Петербург: Изд-во Акад. наук СССР, Ленинградское отделение, 1965. – 384 с.

12. Никифоров А. И. Сказка, ее бытование и носители / А. И. Никифоров // Русские народные сказки. Составила О. И. Капица. – Москва-Ленинград, 1930.
13. Померанцева В. Судьбы русской сказки / В. Померанцева. – Москва, 1965.
14. Прокопова О. П. Методика вивчення української казки з опорою на розкриття її космогонічного походження: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / АПН України; Інститут педагогіки. – К., 2007. – 181 арк.
15. Пропп В. Я. Трансформации волшебных сказок // Пропп В. Я. Поэтика фольклора (Собрание трудов В. Я. Проппа.) / Сост., предисл. и комментарий А. Н. Мартыновой. – Москва: Лабиринт, 1998. – С. 123-144.
16. Рудченко И. Предисловие // Народные южнорусские сказки / Издал И. Рудченко – Киев, 1869. – Вып. 1. – С. V–XI.
17. Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка / Составители: Л. Г. Браг, И. П. Березовский, К. П. Кабашников, Н. В. Новиков. – Ленинград: “Наука”, 1979. – 437 с.
18. Українська байка / Упоряд. і вступ. ст. Б. А. Деркача, В. Т. Косяченка. – К.: Дніпро, 1983. – 463 с.
19. Українська літературна енциклопедія. – К., 1990. – Т. 2.
20. Франко І. Я. Дві школи в фольклористиці // Франко І. Я. Збірник творів: У 50 томах. – Київ, 1981. – Т. 29. – С. 416–424.
21. Чернопиский М. “Царівна родом із високого, блискучого замку”. Іван Франко про естетичну сутність народної казки // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2006. – Вип. 37.
22. Энциклопедический словарь / Издатели Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – Санкт-Петербург, 1900. – 59 полутом.
23. Krzyżanowski J. Polska bajka ludowa w układzie systematycznym. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962. – Т. I; 1963. – Т. II.
24. Thompson S. The Types of the Folk-Tale. – Helsinki, 1928. FFC. № 74.

“Folk Tale as an Object of Research of the Ukrainian Fairy Tale Studies

Svitlana KARPENKO

The article tackles the issue of differentiation of different branches within folkloristics, which results from the necessity to systematize scientific knowledge of authentic genres, in particular fairy tales. The focus is drawn to the place of fairy tale studies in determining the ethnic mind and to the cooperation of scholars in devising the terminology of researching the Ukrainian folk tale. The directions of the fairy tale research have been classified thematically and the role of the Ukrainian scholars in this realm has been traced out.

Key words: fairy tale studies, Ukrainian folk tale, genesis, consolidation.

Народная сказка как объект изучения украинского сказковедения

Светлана Карпенко

В статье поставлен вопрос о выделении в рамках фольклористики различных сфер исследования, что обусловлено необходимостью систематизации научных знаний об аутентичных жанрах, в частности о сказке. Автор подчеркивает роль сказковедения в становлении национального сознания ученых в процессе формирования ими терминологического аппарата исследования украинской народной сказки. В рамках статьи предложена тематическая классификация направлений исследования сказки и выявлена роль украинских фольклористов в этом процессе.

Ключевые слова: сказковедение, украинская народная сказка, генезис, консолидация.

Стаття надійшла до редколегії 5.09.2012
Прийнята до друку 21.10.2012